VIKIPEEDIA

Suahiili keel

Suahiili keel (varem eesti keeles suaheeli keel või kisuaheeli keel) kuulub Atlandi keelkonda bantu keelte hulka.[1] Suahiili keel koosneb neljast dialektist: mgao, mrima, pemba ja unguja.[2] Suahiili keelt kõneldakse paljudes kogukondades Ida-Aafrika järvede piirkonnas, sealhulgas Keenias, Tansaanias ja Mosambiigis.[3]

Emakeelena on suahiili keele kõnelejaid vaid 5–10 miljonit[4], kuid seda kasutatakse sildkeelena näiteks Ida-Aafrikas, tänu sellele ulatub suahiili keele rääkijate koguarv 80 miljonini. Suahiili keel on Tansaania, Keenia ja Uganda ametlik keel ning ühtlasi ka ametlik keel Aafrika Liidus.[5]

Suahiili keel (Kiswahili)	
Kõneldakse	Keenias, Tansaanias, Somaalias ja Mosambiigis
Kokku kõnelejaid	5–10 miljonit (emakeelena)
Keelesugulus	Atlandi keeled
Keelekoodid	
ISO 639-1	swh

Suahiili keele levikualad

Sisukord

Arvsõnad

Sõnavara

Foneetika

Täishäälikud

Konsonandid

Keele grammatilised kategooriad

Ühildumine

Viited

Arvsõnad

üks – *moja*

kaks – *mbili*

kolm – *tatu*

neli – *wane*

viis – *tano*

kuus – *sita*

seitse – *saba*

kaheksa – *nane*

üheksa – *tisa*

kümme – *kumi*

sada – *mia moja*

tuhat – *elfu moja*

null – *sifuri* [6]

Sõnavara

Osa suahiili sõnavarast tuleneb araabia keelest tänu araabia keelt kõnelevatele inimestele, kes on elanud Swahili rannikul üle kaheteistkümne sajandi. Lisaks sisaldab see tänu kokkupuutele impeeriumite rajajate, kaupmeeste ja orjadega viimase viie sajandi jooksul veel saksa, portugali, inglise ja prantsuse sõnu.[7]

Foneetika

Täishäälikud

Tavalises suahiili keeles on 5 vokaalfoneemi: / ɑ /, / ɛ /, / i /, / ɔ / ja / u /. Täishäälikuid ei lühendata kunagi, hoolimata rõhust.

Hääldamine: • /ɑ/ hääldus on nagu *a* sõnas 'maa' • /ɛ/ hääldus on nagu *e* sõnas 'seep' • /i/ hääldus on nagu *i* sõnas 'tiib' • /ɔ/ hääldus on nagu *o* sõnas 'pood' • /u/ hääldus on nagu *u* sõnas 'kuu'.

Suahiili keeles puuduvad täishäälikuühendid, vokaalikombinatsioonis on iga täht eraldi hääldatud.[8]

Konsonandid

Paljusid konsonante, näiteks *m*-i ja *n*-i, hääldatakse samuti nagu inglise või eesti keeles, kuid erinevalt inglise keelest võib neid tähti tihti leida sõnade alguses teiste konsonantide, näiteks *t* ja *d* eest. Kuna suahiili keeles puuduvad helitud häälikud, on väga tähtis kõik tähed välja hääldada, nii et sõnades nagu *mchana* ('pärastlõuna') ja *ndugu* ('sugulane') tuleb välja hääldada nii konsonandid *m* ja *n* kui ka neile järgnevad konsonandid. *R*-tähte hääldatakse samamoodi pehmelt nagu jaapani või hispaania keeles, mistõttu võib see mõnikord kõlada nagu *d*.[9]

Keele grammatilised kategooriad

Suahiili keeles koosnevad tegusõnad sõnatüvest ja liidetest (enamasti eesliidetest). See, kas sõnad on olevikus, minevikus või tulevikus, selgub eesliidetest.

Olevikus: Oleviku märkimiseks lisatakse sõnadele eesliide *na-*: *a-na-enda* ('ta läheb'), *a-na-imba* ('ta laulab'), *a-na-andika* ('ta kirjutab').

Minevikus: Suahiili keeles kasutatakse minevikusündmuste kirjeldamiseks lihtminevikku. Selleks lisatakse tegusõnadele eesliide *li-*: *a-li-enda* ('ta läks'), *a-li-imba* ('ta laulis'), *a-li-andika* ('ta kirjutas').

Tulevikus: Tuleviku ajavormide moodustamiseks lisatakse tegusõnale eesliide *ta-*: *a-ta-enda* ('ta hakkab minema'), *a-ta-imba* ('ta hakkab laulma'), *a-ta-andika* ('ta hakkab kirjutama').[10]

Ühildumine

Suahiiili keeles, nagu kõigis bantu keeltes, on palju nimisõnade liike (klasse). Tegusõnad peavad ühtima sihitise ja alusega ning omadussõnad peavad ühtima nimisõnadega, mida nad iseloomustavad. Näiteks: *kitabu kimoja kitatosha* ('ühest raamatust piisab'), *mchungwa mmoja utatosha* ('üks apelsinipuu on piisav'), *chungwa moja litatosha* ('ühest apelsinist piisab').[11]

Ka numbrid ühilduvad. Näiteks: *vitabu viwili vitatosha* ('kaks raamatut on piisav'), *michungwa miwili itatosha* ('kahest apelsinipuust piisab'), *machungwa mawili yatatosha* ('kahest apelsinist piisab').[12]

Viited

1. [1] (https://et.wikipedia.org/wiki/Bantu_keeled)
2. [2] (http://www.ethnologue.com/language/swh)
3. [3] (http://www.ethnologue.com/language/swh)
4. [4] (http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Swahili_language#cite_note-marten-0)
5. [5] (https://en.wikipedia.org/wiki/Swahili_language)
6. [6] (http://www.sf.airnet.ne.jp/ts/language/number/swahili.html)
7. [7] (https://en.wikipedia.org/wiki/Swahili_language)
8. [8] (https://en.wikipedia.org/wiki/Swahili_language)
9. [9] (http://wikitravel.org/en/Swahili_phrasebook)
10. [10] (http://mylanguages.org/swahili_verbs.php)
11. Kamil Ud Deen, 2005. The acquisition of Swahili.
12. [11] (https://en.wikipedia.org/wiki/Swahili_language)

Pärit leheküljelt "https://et.wikipedia.org/w/index.php?title=Suahiili_keel&oldid=5566536"

Selle lehekülje viimane muutmine: 17:17, 28. veebruar 2020.

Tekst on kasutatav vastavalt Creative Commonsi litsentsile "Autorile viitamine + jagamine samadel tingimustel"; sellele võivad lisanduda täiendavad tingimused. Täpsemalt vaata Wikimedia kasutamistingimustest.